

Юридичні науки

УДК 34.342

Дубенець Анастасія Сергіївна

студентка

Факультету соціології і права

Національного технічного університету України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Дубенець Анастасия Сергеевна

студентка

Факультета социологии и права

Национального технического университета Украины

«Киевский политехнический институт имени Игоря Сикорского»

Dubenets Anastasia

Student of the

Faculty of Sociology and Law

National Technical University of Ukraine

"Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"

Пряміцин Вячеслав Юрійович

викладач кафедри публічного права

Факультету соціології і права

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Прямыцин Вячеслав Юрьевич

преподаватель кафедры публичного права

Факультета социологии и права

Национальный технический университет Украины

«Киевский политехнический институт имени Игоря Сикорского»

Pryamitsyn Vyacheslav

Lecturer of the Department of Public Law Faculty of Sociology and Law

National Technical University of Ukraine

"Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"

**ЩОДО ПИТАННЯ ПРАВА НА СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ГРОМАДЯН
УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ ДОСВІДУ РІШЕНЬ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО
СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ
К ВОПРОСУ ПРАВА НА СОЦІАЛЬНУ ЗАЩИТУ ГРАЖДАН
УКРАИНЫ В КОНТЕКСТЕ ОПЫТА РЕШЕНИЙ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ И ЕВРОПЕЙСКОГО
СУДА ПО ПРАВАМ ЧЕЛОВЕКА
TO THE QUESTION OF THE RIGHT TO THE SOCIAL PROTECTION
OF THE CITIZENS OF UKRAINE IN THE CONTEXT OF THE
EXPERIENCE THE CONSTITUTIONAL COURT OF UKRAINE AND
THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS**

***Анотація.** У даній статті проаналізовано практику Конституційного Суду України у питанні права на соціальний захист та подальший вплив на законодавчу базу; розглянуто зміст права на соціальний захист та його міжнародно-правовий захист; окреслено майбутні перспективи розвитку системи соціального захисту України.*

***Ключові слова:** соціальний захист, Конституційний Суд України, Європейський суд з прав людини.*

***Аннотация.** В данной статье проанализирована практика Конституционного Суда Украины в вопросе права на социальную защиту и дальнейшее влияние на законодательную базу; рассмотрено содержание права на социальную защиту и его международно-правовую защиту;*

обозначены будущие перспективы развития системы социальной защиты Украины.

***Ключевые слова:** социальная защита, Конституционный Суд Украины, Европейский суд по правам человека.*

***Summary.** This article analyzes the practice of the Constitutional Court of Ukraine in the question of the right to social protection and the subsequent influence on the legislative basis; the content of the right to social protection and its international legal protection are considered; outlined future prospects for the development of the social protection system of Ukraine.*

***Key words:** social protection, the Constitutional Court of Ukraine, the European Court of Human Rights.*

Постановка проблеми. З огляду на світові тенденції до глобалізаційних та інтеграційних процесів, актуальні політичні перетворення, трансформації у соціально-економічній сфері, а також воєнні дії на сході України постає необхідність вдосконалення царини соціального захисту громадян України як невід'ємного стрижневого елементу державної політики, оскільки саме такий вектор розвитку постає як детермінанта суспільного розвитку і прогресу, втіленням конституційно-визначених права на соціальний захист (ст. 46 Конституції України), права на достатній рівень життя для себе і своєї сім'ї (ст. 48 Конституції України).

У зв'язку з цим, активізація соціальної ролі держави, що закріплена у ст. 1 Конституції, у напрямку досягнення соціальної злагоди і гармонії, гарантування соціальної підтримки уразливих груп населення, таких як особи з особливими потребами, пенсіонери, внутрішньо переміщені особи, а також еволюція соціальної інфраструктури сприятимуть реалізації стратегічних напрямків реформування, налагодженню соціального діалогу,

консенсусу та взаємодії між державою і суспільством, усунення проблеми їх комунікації, підвищенню довіри до державного апарату, пригальмує масштабні міграційні процеси, у тому числі наукового, медичного, технічного кадрового потенціалу нашої країни.

В таких умовах поступового вдосконалення системи соціального захисту приймає участь безпосередньо і Конституційний Суд України, оскільки завдяки його рішенням створюється нормативно-правове підґрунтя для внесення відповідних поправок і змін до законодавства України, тим самим усуваючи існуючі прогалини та суперечності з нормами Основного Закону. Не менш важливим є його інтерпретаційна функція як суб'єкта офіційного, легального тлумачення.

Мета дослідження. Здійснення комплексного дослідження соціального захисту України: сучасного стану та вектору розвитку через призму досвіду Конституційного Суду України та Європейського Суду з прав людини.

Аналіз публікацій. Вагомий внесок у дослідженні ролі Конституційного Суду України у захисті прав людини і громадянина зробили В. Вознюк, А. Головін, М. Гультай, О. Касмінін, Н. Оніщенко, В. Тацій, П. Ткачук, Л. Чубар, Н. Шаптала.

Разом з тим вивченню впливу рішень Європейського Суду з прав людини на національну правову систему та присвятили праці такі науковці як В. Кампо, М. Савенко, С. Шевчук.

Виклад основного матеріалу. Одним із визначальних завдань сучасної державної політики України є формування та практичне впровадження системи дій та заходів, спрямованих на досягнення стратегічних так і довгострокових завдань сталого соціально-економічного розвитку, і її становлення як соціальної та правової держави.

У контексті висвітленого питання першочерговим завданням є обґрунтування категорії «соціальна держава» і окреслення її органічного зв'язку із «соціальним захистом».

Виходячи із власного розуміння досліджуваного явища зауважимо, що діяльність соціально-орієнтованої держави об'єктивується через розробку та реальне впровадження комплексу програм ефективного соціального захисту населення, прогностиці наслідків таких реформ, а також їх подальшій координації. Такі зміни мають забезпечувати як реалізацію економічних, соціальних та культурних прав людини, так і сприяти підвищенню соціальної захищеності населення, а також зниженню соціальної напруги.

Система соціального захисту представляє собою складну взаємопов'язану структурну організацію, елементами якої є: соціальне забезпечення, соціальні гарантії, соціальна допомога, соціальне страхування, що забезпечують достатній рівень життя, з огляду на потенційні можливості держави.

Сучасний стан перебудови соціальної сфери свідчить про позитивні зрушення. На підтримку такої думки вказує велика кількість реформ: у сфері соціальних послуг – активна імплементація субсидіювання на оплату користування житлом або комунальними послугами; забезпечення житлом, пільгами, комплексом реабілітаційних послуг, осіб, які брали участь у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони; у сфері пенсійного забезпечення – скасування обмеження виплати пенсій для пенсіонерів, які працюють; у сфері інтернатних закладів – придбання соціального житла для дітей-сиріт; виплата соціальної допомоги внутрішньо переміщеним особам [4].

Розвиток міжнародного співробітництва у сфері як захисту прав людини, так і вдосконалення національних соціальних систем свідчить про високий ступінь уваги міжнародного співтовариства до проблем соціальної

сфери. Так зокрема питання соціального захисту розглядаються у Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права 1966 року, Європейській соціальній хартії 1996 року.

При цьому, відповідно до статті 12 Європейської соціальної підкреслюється, що держава зобов'язана підтримувати функціонування системи соціального забезпечення на задовільному рівні, докладати зусиль для поступового піднесення системи соціального забезпечення на більш високий рівень тощо [2].

Враховуючи існування такої проблеми, констатуємо, що дієвою гарантією захисту прав і свобод громадян є функціонування Конституційного Суду України, який відповідно до закріпленої професійної компетенції у ст. 147, 150 Конституції України та ст. 7 Закону України «Про Конституційний Суд України», приймає рішення щодо тлумачення норм Конституції України, конституційності законів та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України тощо [1; 3].

До того ж, ми погоджуємося з думкою А. Головіна, який зазначає, що Конституційний Суд України, будучи одним із органів, до яких індивід може звернутися за захистом своїх прав і свобод, одночасно здійснює вплив на всю систему правозахисних інституцій. Його рішення розвивають і збагачують судову та правозастосовну практику в галузі захисту прав і свобод людини і громадянина, підіймаючи їх до рівня міжнародних та європейських стандартів [5, с. 87].

Зазначимо, що питання офіційного тлумачення норм Конституції України є важливим напрямом у діяльності Конституційного Суду України, оскільки саме у процесі здійснення таких повноважень встановлюється співвідношення між «буквою» та «духом» закону, що відіграє ключову роль у досягненні того змісту, що був закладений у

відповідну норму, пізнанні її особливої юридичної природи, ціннісних орієнтацій та принципів, на яких вона ґрунтується.

Як стверджують А. Ткачук, П. Ткачук, Конституційний Суд України, інтерпретуючи норми Конституції України, повинен з'ясувати їх сутність, спрямованість, ідею, що дозволить правильно розкрити їх зміст. У цьому разі йдеться про реальне забезпечення судом верховенства Основного Закону, а саме: верховенства ідей, поглядів, концепцій, закріплених у ній в тій чи іншій формі [6, с. 120].

Прикладом слугує тлумачення Конституційного Суду за конституційним поданням правління Пенсійного Фонду України щодо окремих положень Конституції України, Бюджетного Кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України з приводу неоднозначного їх застосування судами загальної юрисдикції під час вирішення справ про визначення розмірів соціальних виплат [7].

Дослідження конституційного права громадян на соціальний захист, а також його реалізація в умовах економічної кризи є актуальною темою у роботі Конституційного Суду України, що виражається у їх фахових обговореннях. Зокрема, у 2017 році відбулася дискусія суддів Конституційного Суду, зумовлена наявністю на розгляді у Конституційному Суді України низки конституційних подань з питання відповідності Конституції України змін, що вносяться до законів України, якими регулюються питання пенсійного забезпечення, встановлюються соціальні пільги, компенсації і гарантії окремим категоріям громадян [8, с. 89].

У той же час, особливої уваги заслуговують рішення Конституційного Суду України, адже вони не тільки втілюють в життя суспільно-важливу ідею правової та соціальної держави й віддзеркалюють загально-правові цінності та орієнтири: верховенство права, утвердження і забезпечення прав і свобод людини, їх невідчужуваності та непорушності,

панування законності, забезпечення справедливості, але й є потужною та ефективною запорукою реального здійснення конституційних прав і свобод людини і громадянина.

Вагомими внесками у розвиток судової практики Конституційного Суду України щодо правозахисної діяльності у сфері соціального захисту, вважаємо, рішення №5-рп/2005 (справа про постійне користування земельними ділянками) та № 8-рп/2005 (справа про пенсії та довічне грошове утримання), завдяки якому були встановлені чіткі та виразні межі таких категорій як «скасування прав людини», «зміст прав людини», «обсяг прав людини», «звуження змісту та обсягу прав і людини», що відіграло важливу роль для майбутньої практики [10-11].

Соціальне забезпечення являє собою одну із основних ланок механізму соціального захисту, адже створюючи оптимальний комплекс дій з метою управління соціальними ризиками, держава сприяє встановленню балансу у сфері соціальної захищеності різних категорій осіб.

Вважаємо за необхідне зупинитися на рішенні Конституційного Суду України 19-рп/2009 з питання відповідності Конституції України пункту 10 Постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання соціального захисту окремих категорій громадян» №530, а саме встановлення граничного розміру пенсійного забезпечення для окремих категорій громадян [12].

Так, у відповідності до частини третьої ст. 4 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» виключно законами про пенсійне забезпечення визначаються: умови, норми та порядок пенсійного забезпечення, проте він не встановлював граничного розміру пенсійного забезпечення. Тому, Конституційним Судом було встановлено, що Кабінет Міністрів України перевищив межі своєї компетенції,

визначивши такого розміру, у зв'язку з чим даний пункт постанови втратив чинність.

У подібному рішенні №14-рп/2010 Конституційний Суд встановив, що до компетенції Кабінету Міністрів України не належить встановлення розміру відрахувань та порядку перерахування коштів збору на соціально-економічну компенсацію ризику населення, що проживає на території зони спостереження, а також прийняття нормативно-правових актів щодо визначення напрямів надання подібних компенсацій [13].

Водночас, у рішенні Великої палати Конституційного Суду України № 6-р/2018, зазначається, що скасування пільг, компенсацій та гарантій осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи не відповідає конституційному обов'язку держави, передбаченому у ст. 16 Конституції України, тому пільги, компенсації та гарантії є такими, що захищені Конституцією України від негативних наслідків для цієї категорії осіб при внесенні змін до законодавства України [19].

Заслуговує на увагу рішення Конституційного Суду № 9-рп/2009 у якому неконституційними було визнано окремі положення Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття». Редакція №799-VI даного закону передбачала втрату права застрахованих осіб на виплату допомоги по безробіттю протягом певного періоду, оскільки з категорії громадян, які мали право на виплату допомоги по безробіттю на загальних підставах було вилучено категорію осіб, що звільнилися за угодою сторін і прирівняно до осіб, які втратили роботу без поважних причин [14].

Керуючись статтею 22 Конституції України, Конституційний Суд дійшов висновку, що внесені зміни обмежили права громадян, які припинили трудовий договір за угодою сторін і тому дане положення визнано неконституційним.

У результаті такого рішення Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» від 25 червня 2009 року були внесені зміни, які відновлювали справедливість та законність вищерозглянутих норм.

Доцільно розглянути й рішення №1-р/2018 Конституційного Суду (справа про оподаткування пенсій і щомісячного довічного грошового утримування), у якому Конституційний Суд вирішив, що запровадження оподаткування пенсійного забезпечення, починаючи з певного її розміру, порушує справедливий підхід до встановлення пенсії, оскільки призводить до зменшення її фактичного розміру, який встановлюється з урахуванням співвідношення між тривалістю страхового стажу та розміром заробітної платні застрахованої особи. Тому, встановлення оподаткування пенсій, та зміни сум, з якої починається таке оподаткування суперечить конституційним принципам рівності та окремим елементам принципу верховенства права [15].

Разом з цим, необхідно звернутися й до рішення Конституційного Суду № 7-рп/2016, оскільки зважаючи на військові дії на сході України, існує нагальна потреба у забезпеченні гарантіями соціального захисту громадян, які проходять військову службу у Збройних Силах України.

Так, зокрема, Конституційний Суд України вважає, що норми-принципи частини 5 ст. 17 Конституції України щодо забезпечення державою соціального захисту громадян України, які перебувають на службі у Збройних Силах України та в інших військових формуваннях, а також членів їхніх сімей є пріоритетними та мають безумовний характер. Тобто заходи, спрямовані на забезпечення державою соціального захисту вказаної категорії осіб, у зв'язку, зокрема, з економічною доцільністю, соціально-економічними обставинами не можуть бути скасовані чи звужені [18].

Активне входження України до європейського співтовариства та налагодження стійких взаємозв'язків, вважаємо, що актуальним є й аналіз практики Європейського Суду з прав людини у призмі досліджуваної теми, оскільки відповідно до ратифікації Україною Конвенції про захист людини і громадянина 1950 року, а також прийняття та Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» рішення даного суду є обов'язковими для виконання Україною.

Як стверджує М. Гультай, правові позиції Конституційного Суду України, сформульовані з урахуванням положень Європейської конвенції, інших міжнародно-правових договорів у сфері прав людини, а також юриспруденції Страсбурзького суду, сприяють імплементації міжнародного права у вітчизняну юридичну практику, а також орієнтують законодавця, суди загальної юрисдикції, правозастосовні органи, приватних осіб на загальновизнані європейські правові принципи й цінності [16, с. 74].

Досліджуючи захист права на соціальний захист на міжнародному рівні, доречно навести справу «Петриченко проти України» з питання пенсійного забезпечення. Зміст цієї справи полягає у тому, що національні суди не надали достатньої аргументації з приводу відмови у задоволенні позову заявника щодо невідповідності рівня його пенсійного забезпечення з мінімальним прожитковим мінімумом, чим й було порушене право на справедливий розгляд справи, закріплене у пункті 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Аналогічними є й справи «Проніна проти України», «Богатова проти України» [18].

Практика Європейського суду з прав людини стосується й вирішення справ щодо тривалого невиконання рішень у сфері соціальних виплат, які були винесені на користь заявників у зв'язку з чим такі дії порушували Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, а саме п.1 ст.6, що гарантує право на справедливий розгляд справи упродовж

розумного строку. Такими рішеннями були: справи «Божко проти України», «Булинко проти України», «Войтенко проти України», «Ромашов проти України», «Сокур проти України», «Сивокоз проти України», «Кацюк проти України».

Окрім того, існує й практика вирішення Європейським судом з прав людини питання щодо заборгованості соціальних виплат з боку держави протягом тривалого часу, підтвердженням якої слугують справи «Пашук проти України», «Півень проти України», «Жовнер проти України», «Ільчишин та інші проти України», «Кечко проти України».

Водночас Європейський Суд підкреслює, що гарантоване статтею 6 Конвенції право на справедливий судовий розгляд також захищає і виконання остаточних і обов'язкових судових рішень, які не можуть залишатися невиконаними, завдаючи шкоди одній із сторін.

Однією з новел є законодавче закріплення можливості звернення громадянами та юридичними особами до Конституційного Суду щодо конституційності Закону України, застосованому в остаточному судовому рішенні у їх справі, якщо такий закон викликає невпевненість з приводу відповідності Конституції України [17].

Безперечно, що саме впровадження інституту конституційної скарги є вагомим внеском у вдосконалення конституційного механізму захисту прав людини на території України, оскільки його ефективне функціонування є гарантією законності діяльності органів державної влади.

Разом з тим, багаторічна практика зарубіжних країн в області захисту прав органами конституційної юстиції, зокрема на соціальний захист слугує скарбницею досвіду, обмінюючись яким, можна удосконалювати власну судову систему, збагачуючи її найкращими здобутками із збереженням національних звершень та спільному досягненні еволюції конституційного права в цілому.

Авторитетною є й думка М. Гультая, який зазначає, що посилення на правові позиції конституційних судів інших країн може суттєво підсилити переконливість юридичної аргументації рішень конституційних судів у резонансних справах, які стосуються складних конституційно-правових питань та істотно впливають на розвиток національних політичних і правових систем [16, с. 74].

Висновки. Отже, з огляду на все вищезазначене, можемо констатувати, що система соціального захисту є постійно еволюціонуючою у відповідності до потреб суспільства, соціально-економічних перетворень в державі, що і детермінує значимість та вагомість її постійного удосконалення, дослідження, наближення до європейських стандартів.

Центральну роль у охороні прав і свобод людини і громадянина, закріплених у Конституції відіграє Конституційний Суд, який є одночасно і гарантом верховенства її норм, належного функціонування конституційного ладу, панування законності та справедливості на теренах України.

Аналізуючи практику Конституційного Суду у захисті права на соціальний захист, ми дійшли висновку, що завдяки всесторонньому з'ясуванню сутності положень Конституції та відповідності їй національного законодавства, єдиний орган конституційної юстиції унеможливорює порушення прав людини і громадянина на законодавчому рівні, утверджує і довершує існування непорушних принципів правової, соціальної держави, а також відіграє важливу роль у вдосконаленні законодавства України.

Розробка заходів та способів усунення колізійності законодавства є одним із найпріоритетніших напрямів у подальшому розвитку сучасного конституціоналізму. Тому, вважаємо раціональним створення структурного підрозділу Конституційного Суду України – Конституційної комісії при Верховній Раді України, який буде надавати рекомендації з

приводу розробки проектів законів у відповідності з Конституцією України.

Література

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30. – ст. 141.
2. Європейська соціальна хартія (переглянута) від 3.05.1996 // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – №51. – ст. 2096.
3. Про Конституційний Суд України : Закон України від 13.07.2017 №2136-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2017 р. – № 35. – ст. 376.
4. Соціальна сфера – реформи в дії. Урядовий портал, 2017. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/socialna-sfera-reformi-v-diyi> (Дата звернення: 20.10.2018).
5. Головін А. Вплив рішень Конституційного Суду України на правовий порядок у державі в аспекті захисту конституційних прав і свобод // Вісник Конституційного Суду. – 2013. – №3 – С. 81-89.
6. Ткачук П., Ткачук М. Роль і місце Конституційного Суду України у захисті прав і свобод людини // Вісн. Конституц. Суду України, 2010. – №4. – С. 118-131.
7. Рішення Конституційного Суду від 25.01.2012 №1-11/2012 у справі за конституційним поданням правл. Пенсійного фонду України щодо оф. тлум. положень Конституції України, Бюджетного кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України в системному зв'язку з окремими положеннями Конституції України // Вісник Конституційного Суду. – №2. – ст. 25.
8. Огляд обговорення питань, пов'язаних із клопотаннями щодо соціального захисту громадян в аспекті положень частин другої,

- третьої статті 22 Конституції України // Вісник Конституційного Суду, 2017. – №1. – С. 89–91.
9. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 51 народного депутатів України (справа про постійне користування земельними ділянками) від 22.09.2005 // Урядовий Кур'єр. – 2005. – №188.
 10. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України та 50 народних депутатів України (справа про рівень пенсії і щомісячного грошового утримання від 11.10.2005 // Голос України. – 2005. – № 209.
 11. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 59 народного депутатів України щодо відповідності Конституції України пункту 10 Постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання соціального захисту окремих категорій громадян» №530 від 22.05.2008 // Урядовий Кур'єр. – 2008. – №107.
 12. Рішення Конституційного Суду України за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції Закону окремих положень України «Про систему оподаткування» та інш. від 20.05.2010 // Офіційний Вісник України. – 2010. – №41. – ст. 1357.
 13. Рішення Конституційного Суду № 9-рп/2009 за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції окремих положень Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» від 28.04.2009 // Офіційний Вісник України. – 2009. – №35. – ст. 1210.
 14. Рішення Конституційного Суду у справі за конституційним поданням 51 народного депутатів України (справа про оподаткування пенсій і щомісячного довічного грошового утримування) від 27.02.18 // Офіційний Вісник України. – 2018. – №37. – ст. 1314.

15. Гультай М. Європейські та національні стандарти з прав людини у практиці Конституційного Суду України // Вісник Конституційного Суду. – 2013. – №5. – С. 72-81.
16. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя): Закон України від 2.06.2016 №1401-VIII // Голос України – 2016 - № 118
17. Петриченко проти України: рішення Європейського суду з прав людини від 12.07.2016 року // Офіційний Вісник України. – 2017. – №31. – ст. 2699.
18. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України положень другого речення частини сьомої статті 43, першого речення частини першої статті 54 Закону України "Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб" від 20 грудня 2016 року // Офіційний Вісник України. – 2017. – № 4. – ст. 157.
19. Рішення Великої палати Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України підпунктів 2–7, 12 та 14 пункту 4 розділу I Закону України „ Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України» від 28 грудня 2014 року // Офіційний Вісник України. – 2018. – №64. – ст. 2191.